पूर्व बजेटकालीन अन्तरक्रिया कार्यक्रम

वर्तमान आर्थिक स्थिति, सरकारी बजेट र अन्तरक्रिया कार्यक्रमको औचित्य

प्रस्तुतकर्ता :
नरबहादुर थापा
कार्यकारी निर्देशक

नेपाल राष्ट्र बैंक
अनुसन्धान विभाग
वैशाख १२, २०७३

प्रस्तुति खाका

- पृष्ठभूमि
- समष्टिगत आर्थिक स्थिति,
- सरकारी बजेट कार्यान्वयनको स्थिति र बजेट तर्जूमा प्रक्रिया,
- अन्य मुलुकहरुसँग नेपालको सरकारी वित्तको तुलनात्मक स्थिति,
- अन्तरक्रिया कार्यक्रमको औचित्य तथा अपेक्षा ।

पृष्ठभूमि

- वि.स. २००८ सालमा नेपाल सरकारले पहिलो वार्षिक बजेट तर्जूमा गरेको र सो पश्चात यो प्रक्रिया नियमित भएको ।
- प्रत्येक वर्षको जेठ १५ गते दुबै सदनको संयुक्त बैठकमा बजेट प्रस्तुत गर्नु पर्ने व्यवस्था नेपालको संबिधान २०७२ मा रहेको ।
- पूर्व बजेटकालीन समीक्षा प्रतिवेदन तयार गरी बजेट आउनु करिव एक महिना अगावै नेपाल राष्ट्र बैंकले नेपाल सरकार समक्ष पेश गर्ने गरेको ।
- पूर्व बजेटकालीन समीक्षा प्रतिवेदन तयार गर्ने क्रममा प्रत्येक वर्ष यस बैंकले सरोकारवालाहरुसँग अन्तरक्रिया कार्याक्रम सञ्चालन गर्ने गरेको ।

समष्टिगत आर्थिक स्थिति

समष्टिगत आर्थिक स्थिति

- नेपालमा गरिबी दर २५.२% (NLSS-III) रहेको,

  (विगतमा ४१.८% (NLSS-I), ३०.९५% (NLSS-II) रहेको)

- आर्थिक वृद्धिदर न्यून रहँदै आएको (आ.व. २०७१/७२ मा ३.४%)
- कृषि क्षेत्र व्यवसायीकरण हुन नसकेको,
- हाल उर्जा संकट रहेको,
- विप्रेषण आय आश्रित अर्थतन्त्र (आ.व. २०७१/७२ मा ६१७ अर्ब, GDP को २९ %)
- बचत तथा लगानी:

  (क) कुल राष्ट्रिय बचत (46.4% of GDP in 2013/14)

  (ख) स्थिर पूँजीमा लगानी (23.1 % of GDP in 2013/14) र

  (ग) कुल लगानी (37.1% of GDP in 2013/14)

यसले लगानीको लागि पर्याप्त मात्रामा आन्तरिक साधन हाल उपलब्ध रहेको देखाउँछ ।

समष्टिगत आर्थिक स्थिति ....

- व्यापार घाटा निकै फराकिलो (32.4 % of GDP), तर चालु खाता बचत छ (5.1% of GDP),
- शोधनान्तर र विदेशी विनिमय संचिति हाल सुबिधाजनक रहेको स्थिति,
- मुद्रास्फीति सुधारात्मक,
- कर्जा प्रवाह अपेक्षित रुपमा विस्तार हुन नसकेको,
- सरकारको विकास खर्च गर्ने र निजी क्षेत्रको लगानी गर्ने क्षमता न्यून रहेको ।

प्रमुख आर्थिक परिसूचक (वार्षिक वृद्धिदर)

Indicators	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14R	2014/15P
Real GDP at Basic Price	4.3	3.8	4.6	3.8	5.1	3.0
Real GDP at Producers' Price	4.8	3.4	4.8	4.1	5.4	3.4
Nominal GDP at Producers' Price	20.7	14.6	11.7	11.0	14.5	9.4
Nominal GDP at Basic Price	19.1	15.2	11.1	9.9	13.8	9.1
GNI at Current Price	20.2	14.4	12.0	10.9	15.6	9.3
Gross National Disposable Income	18.8	13.3	16.6	12.4	18.1	10.1
Consumer Price Index	9.6	9.6	8.3	9.9	9.1	7.2
Wholesale Price Index	12.6	9.9	6.4	9.0	8.3	6.1
Salary and Wage Rate Index	17.2	18.0	27.4	9.2	13.7	8.4
Broad Money (M2)	14.1	12.2	22.7	16.4	19.1	19.9
Domestic Credit	17.2	14.3	9.3	17.2	12.6	16.2
Private Sector Credit	14.2	13.9	11.3	20.2	18.3	19.4
Time Deposits	15.5	29.4	14.1	14.3	11.8	15.1
Total Exports	-10.2	5.8	15.4	3.6	19.6	-7.3
Total Imports	31.6	5.8	16.5	20.6	28.3	8.4
Gross Forex Reserves	-6.2	1.2	61.5	21.4	24.8	23.8
Government Revenue	25.4	11.0	22.3	21.1	20.5	13.8
Government Expenditure	21.3	10.7	15.2	12.3	16.3	22.0

प्रमुख आर्थिक परिसूचक (कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको अनुपात)

Indicators	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14R	2014/15P
Gross National Disposable Income	124.5	123.1	128.5	130.1	134.2	135.0
Gross National Savings	35.9	37.0	39.5	40.3	46.4	
Gross Fixed Capital Formation	22.2	21.4	20.8	22.6	23.1	
Total Investment	38.3	38.0	34.5	36.9	37.1	
Total Debt	33.5	32.1	33.9	31.9	28.3	25.4
Domestic Debt	12.0	13.1	13.7	12.2	10.4	9.3
Foreign Debt	21.5	19.0	20.2	19.7	17.9	16.1
Broad Money (M2)	60.3	67.4	74.0	77.6	80.7	88.4
Domestic Credit	55.5	66.6	65.1	68.8	67.7	71.9
Private Sector Credit	41.9	53.2	53.0	57.4	59.3	64.7
Time Deposits	42.0	21.9	22.3	23.0	22.4	23.6
Total Exports	5.1	4.7	4.9	4.5	4.7	4.0
Total Imports	31.4	29.0	30.2	32.8	36.8	36.5
Trade Deficit	26.3	24.3	25.4	28.3	32.1	32.4
Current Account Balance	-2.4	-0.9	5.0	3.4	4.6	5.1
Gross Forex Reserves	22.5	19.9	28.8	31.5	34.3	38.8
Government Revenue	15.1	14.6	16.0	17.5	18.4	19.1
Government Expenditure*	21.0	20.3	20.9	21.2	21.5	24.0
Budget Deficit (Gross)	-3.4	-3.7	-1.5	-1.8	-0.7	-2.2
Gross Domestic Borrowing	2.5	2.5	2.4	1.1	1.0	2.0
Net Domestic Borrowing	1.8	2.0	2.0	-0.1	-0.3	-0.2

आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को आठ महिना सम्मको स्थिति

	२०७२ फागुन	२०७१ फागुन
मुद्रा स्फीति	१०.२%	७.०%
निर्यात	–२४.९% (४२.७३ अर्ब)	–६.६% (५६.८७ अर्ब)
आयात	–१३.९% (४३५.८० अर्ब)	१०.५% (५०५.९२ अर्ब)
पेट्रोलियम आयात	३२.०३ अर्ब	७५.६१ अर्ब (वार्षिक: ११२.०९अर्ब)
विप्रेषण आय	१५.२% (४२७.३७ अर्ब)	४.०% (३७१.० अर्ब)
शोधनान्तर	१५८.१८ अर्ब	३५.०७ अर्ब
कुल निक्षेप	१८३०.६२ अर्ब	१५१३.४ अर्ब

अन्य मुलुकहरुसँग नेपालको सरकारी वित्तको तुलनात्मक स्थिति

सरकारी बजेटको आकार, २०१५

क्र.स.	देश	कुल गार्हस्थ उत्पादनसँगको अनुपात (प्रतिशतमा)
१	फ्रान्स	५६.९
२	जापान	३९.३
३	संयुक्त राज्य अमेरिका	३५.७
४	भारत	२७.९
५	**नेपाल**	२१.९
६	पाकिस्तान	१९.८

स्रोत: अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोष, WEO Database April 2016
* वित्तीय व्यवस्था अन्तर्गतको खर्च बाहेक

सरकारी कर राजस्व (२०१४)

क्र.स.	देश	कुल गार्हस्थ उत्पादनसँगको अनुपात (प्रतिशतमा)
१	भुटान	१३.१
२	भारत	१६.५
३	माल्दिभ्स	२४.८
४	**नेपाल**	**१६.१**
५	श्रीलंका	९.६

स्रोतः अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोष, Government Finance Statistics, Economic Survey 2015-16, Government of India.

बजेट सन्तुलन (Net borrowing/Lending), २०१५

क्र.स.	देश	कुल गार्हस्थ उत्पादनसँगको अनुपात (प्रतिशतमा)
१	बंगलादेश	–३.९
२	भारत	–७.२
३	**नेपाल**	**१.०**
४	पाकिस्तान	–५.३
५	श्रीलंका	–६.१
६	फ्रान्स	–३.६
७	जापान	–५.२
८	संयुक्त राज्य अमेरिका	–३.७
	विश्वको औषत	–३.६

स्रोत : WEO Database April 2016, International Monetary Fund

सार्वजनिक ऋण (२०१५)

क.स.	देश	कुल गार्हस्थ उत्पादनसँगको अनुपात (प्रतिशतमा)
१	बंगलादेश	३४.०
२	भारत	६७.२
३	नेपाल	२५.४
४	पाकिस्तान	६४.४
५	श्रीलंका	७४.४
६	फ्रान्स	९६.८
७	जापान	२४८.१
८	संयुक्त राज्य अमेरिका	१०५.८
	विश्वको औषत	८१.३

स्रोत : अन्तर्राष्ट्रिय मुद्राकोष WEO Database April 2016

कर संरचना (२०१४)

(प्रतिशतमा)

क्र.स.	देश	Direct Tax	Indirect Tax
१	बंगलादेश	३२	६७.९
२	भुटान	५१.६	४८.४
३	भारत	५३.५	४६.५
४	नेपाल	२५.५	७४.५
५	श्रीलंका	२०.४	७९.६

स्रोत : अन्तर्राष्ट्रिय मुद्राकोष, Government Finance Statistics Database

नेपाल र भारतमा करका दरहरु

(प्रतिशतमा)

कर	नेपाल	भारत
व्यक्तिगत आयकर	१५, २५	१०, २०, ३० (३ वटा Slab)
संस्थागत आयकर	२५, ३०	सहकारी संस्था: १०, २०, ३० (३ वटा Slab) स्वदेशी कम्पनी: ३० विदेशी कम्पनी: १०, ४०, ५० (३ वटा Slab)
पैठारी महसूल	५, १०, १५, २०, ३०, ८० (६ वटा Slab)	० देखि १५० सम्म (२० भन्दा वढी Slab)
अन्तशुल्क	५ देखि ६० सम्मका (९ वटा Slab)	० देखि ३६० सम्म (१५ भन्दा वढी Slab)
चिट्ठा, उपहार र पुरस्कार	२५	३०
पूँजीगत लाभ कर	२.५, ५	१०, १५
ब्याज कर	६	१०

सरकारी बजेट कार्यान्वयनको स्थिति

आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को बजेटको चैत मसान्तसम्मको प्रगति (रु अर्बमा)

शीर्षक	बजेट अनुमान	२०७२ चैत सम्मको प्रगति	बजेट अनुमानको प्रतिशतमा
कुल खर्च	८१९.५	२८६.५	३५.०
चालु खर्च	४८४.३	२११.४	४३.७
पूँजीगत खर्च	२०८.९	३२.४	१५.५
वित्तीय व्यवस्था खर्च	१२६.३	४२.७	३३.८
राजश्व	४७५.०	२९०.०	६१.०
राष्ट्र बैंकसंग मौज्दात		१५०.७	

क्षेत्रगत बजेट

(प्रतिशतमा)

	२०७०/७१	२०७१/७२ *	२०७२/७३ **
सामान्य सार्वजनिक सेवा	२५.२	३२.३	२९.८
रक्षा र सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा	१७.८	१२.४	९.४
आर्थिक मामिला	२५.४	२६.२	३५.३
कृषि, वन, मत्स्यपालन तथा शिकार	९.३	९.४	८.२
इन्धन तथा उर्जा	४.२	४.६	६.३
यातायात	७.९	७.८	७.६
शिक्षा	१७.९	१५.०	१२.०
स्वास्थ्य	६.१	६.०	५.०
सामाजिक सुरक्षा	२.९	३.०	२.८
अन्य	०.५	०.५	०.६
कुल बजेट	१००.०	१००.०	१००.०
* संशोधित अनमान, **बजेट अनुमान			

नेपालको कर संरचना

कुल कर राजस्वमा विभिन्न करहरुको अंश (प्रतिशतमा)

	२०६१/६२	२०६६/६७	२०७१/७२
भ्याट	३४.९	३५.२	३१.७
आन्तरिक उत्पादन	१२.२	१३.०	११.१
आयात	२२.७	२२.२	२०.६
भन्सार महशुल	२९.०	२२.५	२१.१
अन्तःशुल्क	११.८	१५.६	१५.१
आन्तरिक उत्पादन	१०.०	८.८	८.८
आयात	२.०	६.७	६.३
आय कर	१९.४	२१.७	२५.१
संस्थागत आय कर	१३.५	१५.४	२१.०
अन्य आय कर	५.७	६.३	४.१
अन्य कर	४.८	५.१	७.०

अन्तरक्रिया कार्यक्रमको अपेक्षा

- आगामी आर्थिक वर्षको बजेटको सिद्धान्त, उद्धेश्य र प्राथमिकता,
- राष्ट्रिय महत्वका विकास निमार्ण कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन आगामी बजेटले सम्बोधन गर्नुपर्ने विषयहरु,
- क्षेत्रगत रुपमा बजेटले सम्बोधन गर्नु पर्ने विषयहरु,

(कृषि/उद्योग/सेवा/पूर्वाधार क्षेत्रको अवस्था, समस्या, चुनौति र बजेटले सम्बोधन गर्नु पर्ने विषयहरु),

- बैदेशिक व्यापारको वर्तमान अवस्था, आयात निर्यात गरिने प्रमुख वस्तुहरु, निर्यात प्रवर्द्धनमा बजेटको सम्बोधन,
- पूँजी खर्च बढाउने उपायहरु,
- कर सम्बन्धी प्राबधान,
- वित्तीय साधन परिचालन (आन्तरिक र वाह्य),
- संरचनागत (संस्था, ऐन/नियम, नीति र प्रक्रिया) सुधार र
- बजेटले सम्बोधन गर्नु पर्ने अन्य विषयहरुमा सुझाब ।

उपरोक्त विषय/क्षेत्रहरुमा यहाँहरुको राय सुझाव ....

धन्यवाद